

Держава не стає незалежною від самого лише проголошення

Нині розуміння цієї істини є рушійною силою реформ. Вони – єдиний шанс зберегти Україну в нинішніх кордонах. Хіба могло бути розуміння цього в 90-х роках минулого століття, якщо й українська політична еліта, яка прийшла до влади після другого Майдану, так само не реформаторська. Усі так звані реформи вона здійснює через силу та під шаленим тиском української громадськості, західних партнерів та МВФ. Можливо, аналіз того, чому дії української влади за 24 роки спричинили те, що Україна стала найбіднішою країною Європи, найкорумпованішою та найменш вільною економічно, чому було змарновано не один шанс на кардинальні зміни, які саме кроки призвели до останніх трагічних років у її історії, допоміг би нарешті змінити перебіг подій. Ми взяли для фантазувати: якби нинішні депутати опинилися в українському парламенті найпершого скликання, можливо, вони не допустили б низки фатальних помилок і Україна пішла б іншим шляхом. Тим, яким пішли пострадянські країни Центральної Європи та Балтії. Політтехнологи вчать політиків не відповідати на запитання на кшталт «щоб ви зробили, якби...». Але ми спробували. Однак спочатку все ж запитали про основні досягнення й прорахунки за роки незалежності України.

«Нам не 24 роки, а три місяці»

Віктор ЧУМАК, фракція політичної партії «Блок Петра Порошенка»:

– З часу здобуття незалежності наша основна проблема – те, що ми ще жодного дня не жили в демократичному суспільстві. У цьому закладені й усі ризики на майбутнє. Процес, який розпочався в 1991 році, – еволюційний і тривалий. Важко сказати, коли він закінчиться й чи закінчиться взагалі.

Західні демократії почали будувати сотні років тому й досі не завершили. Мабуть, і не завершать, оскільки ідеальної моделі демократії не існує. Це постійний процес поступу. Загалом за мірками державотворення нам не 24 роки, а три місяці. І коли скаржишся європейцям, що маємо величезну недовіру до органів влади, то вони відповідають: нічого страшного, в нас було те саме після прийняття «Великої хартії вольностей», вам ще потрібно пройти довгий еволюційний шлях.

На зорі українського державотворення ми пропустили процес реалізації установчої влади народу. Нашу Конституцію писали політики для політиків, а мають писати громадяни для політиків. Ми не створили спеціального установчого органу влади, який запустив би процес державотворення. Це не мої вигадки, а світовий досвід. У кожній країні вони називаються по-різному, але всюди вони створюють Основний Закон і запускають процес державотворення. Інколи навіть перезапускають, як це сталося в Болгарії й Естонії. А ми чомусь вирішили, що політики напишуть хорошу Конституцію.

Але це не має нічого спільного з тими конституційними асамблеями-комісіями, які були за Януковича та існують нині. Це має бути виборний орган, котрий збирається *ad hoc* для однієї мети – написати Конституцію. Опісля обрані до цього органу люди не мають права певний час брати участь у політиці чи бути на державній службі, приміром, 10 років.

Нині можливості створення такої Конституції я не бачу. Вона могла бути після повалення режиму Януковича. Але тепер ми маємо легітимного Президента, який не хоче ділитися повноваженнями й довіряти процес державотворення ще комусь. Єдиний вихід із цієї ситуації – зміна форми державного устрою України. Я як конституціоналіст можу сказати, що форма правління визначається порядком формування уряду. Якщо уряд формує парламент, це парламентська республіка, якщо президент – президентська. Формування всіх міністерств варто покласти на парламент і тоді законо-

давчий орган разом із урядом нести відповідальність за реалізацію державної політики. Якщо президент має право вето, то він обирається всенародно, якщо він такого права не має, а тільки виконує представницькі функції, то його можна обирати в парламенті. Якщо ми говоримо про те, що президент впливає на виконання державної політики через виконавчі органи влади, то це президентська республіка. В такому разі він є керівником держави й уряду, а отже, й відповідає за все. Але, на жаль, у нинішній ситуації реалізувати цей процес дуже важко. Якщо говорити про час, то я думаю, що мої онуки до цього доживуть.

«Не той обрали вектор розвитку»

Сергій МІЩЕНКО, позафракційний:

– Головний здобуток за 24 роки незалежності України – це демократія. Вільніша країна. Але цю вільність, на жаль, використовували й надалі використовують політики для того, щоб сісти в крісло Президента або Прем'єра й очолити тіньові корупційні схеми та набивати свої кишені. Найбільший провал за 24 роки – це економіка. Зокрема, процес приватизації. Більшість стратегічних об'єктів було за безцінь передано в приватні руки, й тепер ми від цього потерпаємо. Найперше йдеться про облгази та обленерго. Нині ми стоїмо на порозі нової хвилі приватизації. Якщо її проведуть у такому вигляді, як того хоче уряд, то це буде ще один провал.

Якби зі своїм нинішнім досвідом і знанням того, що відбулося в країні протягом 24 років незалежності, завдяки дивній машині часу опинився у Верховній Раді на початку 1990-х, то зробив би те саме, що було зроблено тоді. Тому що Акт про незалежність – це головне, що зробила Верховна Рада для нашої країни. Я зробив би технократичний уряд в Україні десь у ті роки, коли Фокін став Прем'єр-міністром. Якщо взяти пострадянські країни – Литву, Латвію, Естонію, то вони так і діяли. Після перших виборів вони привели до влади ті уряди й тих президентів, які здійснили ґрунтовні реформи й заклали основи для того, щоб пізніше їхні країни увійшли до Європейського Союзу. Якби ми тоді пішли шляхом прибалтів, то не було би Майданів, людських жертв, не було би Донбасу, анексії Криму. Тож вважаю, що не той вектор розвитку було обрано Україною в 1991 році, бо орієнтувалися на СНД, а не на Європу.

«Через помилки в державотворенні ми слабкі та залежні»
Юрій ДЕРЕВ'ЯНКО, позафракційний, політична партія «Воля»:

– На зорі української державності варто було закріпити в Конституції розподіл владних повноважень таким чином, щоб у нас були один орган виконавчої влади й один – законодавчої. Бо нині маємо уряд та інститут Президента, який формально не є виконавчою владою, хоча фактично виконує деякі функції цієї гілки влади. Таким чином ми уникнули б дуалізму влади й системно закладеного протиборства між владними інститутами, що неодноразово мало негативні наслідки.

Друге – це те, що ми допустили формування олігархічних груп, які згодом почали впливати не тільки на економічну, а й на політичну ситуацію в державі, що також змінило перебіг історії далеко не в кращий бік.

Окрім того, варто було швидше й інтенсивніше боротися з таким явищем, як комуністи, й представниками тієї (комуністичної) доби у владі загалом, оскільки на багатьох перехрестях новітньої історії України вони відіграли дуже негативну роль.

Також потрібно було відкрити нашу економіку для світу, як це зробила свого часу Польща. Бо нині бачимо: якщо в короткостроковій перспективі вони й програли, то в майбутньому однозначно виграли.

Україна є незалежною – це факт. Але слід розуміти, що ми живемо не у вакуумі. Навколо нас – інші держави. Ми інтегровані в міжнародне співтовариство й не можемо робити, що нам заманеться, не зважаючи ні на що. Нині зовнішній вплив на Україну є колосальним. Ми – частина великого геополітичного процесу. Через минулі помилки в державотворенні ми слабкі, а отже, залежні від зовнішньої підтримки. Захищаючись від агресії, Україна боронить і Європу.

Але в цій ситуації ми повинні чітко розділяти, де є наші національні інтереси, якими ми не можемо поступитися. Якщо йдеться, наприклад, про здачу частини території, то тут ми не маємо підкорюватися комусь і фіксувати це в Конституції. На моє переконання, ці питання мають регулюватися окремим законом. Ситуація на Сході України й на світовій шахівниці змінюється чи не щодня. І ми повинні оперативнo реагувати на ці виклики. А Конституція має досить складну процедуру внесення змін, що може спричинити проблеми із закріпленням спеціального статусу окремих територій. Окрім того, це небезпечний прецедент, який створює небезпеку для цілісності українських земель і незалежності нашої держави.

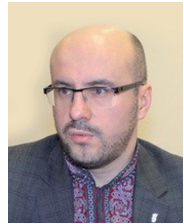
«Бути українцем стало престижно»
Юрій ТИМОШЕНКО, фракція політичної партії «Народний фронт»:

– Найбільшим здобутком років незалежності є те, що за цей час зросла національна свідомість. Бути українцем стало престижно. Розмовляти українською стало престижно. Це є базова фундаментальна перемога, яка вже існує на рівні підсвідомості. Другий найбільший здобуток незалежності – перемога Майдану, яка змінила мільйони людей у країні. Люди відродили в собі козацьку честь і гідність. І ми нині живемо в новій державі, в новій країні серед оновлених людей. Дехто може ще не відчувати, що він змінився, але це так. Головним провалом 24 останніх років вважаю попередні уряди України, які були чи то прокомуністичні, чи то проросійські. Але найбільший провал країни за часи незалежності – це війна. Війна, якої можна було уникнути. Адже завжди легше задмухати сірничок, аніж гасити велику пожежу. Якби тоді на чолі держави був справжній лідер, який узяв би на себе відповідальність за прийнят-

тя мужнього вольового рішення, то й війни не було б, і Крим був би наш, і відносини з Росією, навіть після Майдану, можна було побудувати як дружні й відкриті, перетворивши їх на братерські замість відносин пана й раба. Дуже шкода, що цього вже не станеться, бо тепер потрібна зміна, щонайменше, кількох поколінь, щоб побудувати міст над прірвою між Україною та Росією. Адже ні нам, ні пересічним росіянам ця прірва не потрібна: трударі з однієї сторони вбивають трударів з другої на користь олігархам, які навмисно затягують цю війну, бо вона комусь дуже й дуже потрібна.

Якби я опинився в 1990-ті роки в парламенті, то робив би все, щоб уряд повернувся обличчям до народу, до простих людей. Я винищував би корупційні схеми, які були започатковані за часи Леоніда Кравчука. Він дістав країну, де все було добре, працювали заводи й фабрики, де не було безробіття. Впевнений, що все залежить від особистості лідера. Вважаю, що якби президентом став Вячеслав Чорновіл, країна пішла би зовсім іншим шляхом.

«Популістів український народ зненавидів»
Сергій РУДИК, позафракційний:

– Найбільший здобуток останніх 24 років – це сам факт української державності. Для багатьох людей наприкінці 1980-х це видавалося малоімовірним. Другий здобуток – те, що українська нація відбулася. На жаль, це сталося із запізненням. Очевидний найбільший мінус усіх цих років – втрата територій. Але й цього мінуса ми позбудемося, адже тримаємося, незважаючи на наступ дуже серйозного ворога. Під час війни найбільшим ризиком є втрата держави, але мені здається, що ми цю небезпеку вже минули, і далі буде краще.

Якби можна було із сьогодення повернутися в кінець минулого століття, то я не пішов би в аспірантуру, як зробив це 1991 року, і не марнував би часу на написання кандидатської. Краще зайнявся б розв'язанням реальних проблем у житті. Я не дозволив би базування Чорноморського флоту в Севастополі. Наполягав би на тому, що Україні потрібна така сама шокова терапія, яку запровадив Лешек Бальцерович у Польщі. Постійне загравання популістів із людьми нічого не дало ані пересічним громадянам, ані політикам, яких ці люди пізніше просто зненавиділи. Власне ті, хто загравав з українським народом, вже вилетіли з політичного життя. Це комуністи, соціалісти... А якби в нас на початку 1990-х з'явилися Прем'єр, Президент, які ризикнули б і вдалися до радикальних реформ в економіці, то ми нині жили б не гірше за поляків, словаків та угорців.

«Одна з останніх помилок – це «люди зі сцени»
Семен СЕМЕНЧЕНКО, фракція політичної партії «Об'єднання «Самопоміч»:

– З'явилися люди, готові не на словах, не на камери, а насправді віддати своє життя за Україну. Щоб вона жила, була суверенною й незалежною, щоб вона змогла стати європейською державою, яку ми зможемо передати своїм дітям. Поява таких людей, котрі вистояли на Майдані, а потім створили добровольчі й волонтерський рухи, які в нелегкі часи тягнуть на собі цю країну – це перше найбільше досягнення незалежності за 24 роки. Ці люди виростили в Україні, й нині країна може на них поклатися. Друге – це припинення міжнародної ворожнечі, що штучно підтримувалася всі ці роки, щоб відволікати увагу людей від соціально-економічних і політичних проблем. Нині дивляться на справи. Якщо людина робить серйозну для нашої країни справу, то ніхто не звертає увагу, якою мовою вона говорить. Третє – у нас з'явилася власна

історія й велика частина країни визначилася, що наші герої — це люди, які в усі часи боролися за незалежність і свободу нашої України. А ще в нас нарешті з'явилася чітка самоідентифікація: ми — українці! Що стосується помилок, то їх так багато, що важко виокремити якісь основні та другорядні. Одна з останніх помилок полягає в тому, що після Майдану ми повірили так званім людям зі сцени, котрі, на жаль, є породженням тієї самої старої системи кругової поруки та корупції. Вони лише помінялися місцями з владою Януковича. А ми повірили, що не можемо самі висунути у владу тих людей, які стояли безпосередньо на Майдані, які могли замість «людей зі сцени» взяти на себе управління країною. Ми пішли замкненим колом. Це помилка, і дуже велика.

Мені важко фантазувати на тему, що я зробив би в 1991 році, знаючи, до чого всі ці роки призведуть у 2015-му. Напевно, я зробив би все від мене залежне, щоб країна не пішла шляхом розкрадання, розладу й переродження комуністичної верхівки на олігархів і феодалів. Якби я це зробив, хто був би моїми союзниками, не знаю. Маю не настільки розвинуту фантазію.

«Здобуток — це прийняття Конституції, яку нині намагаються згвалтувати»
Ігор МОСІЙЧУК, фракція Радикальної партії
Олега Ляшка:

— Відмова України від ядерної зброї — це перший прорахунок. Надання автономії Криму — другий. Третій прорахунок — олігархізація економіки, яка призвела до виникнення класу надбагатих людей і зубожіння простих українців. А якщо казати про здобутки, то насамперед це відновлення незалежності України. Другий здобуток — це прийняття Конституції, яку нині намагаються згвалтувати. І третій — Революція гідності.

Опинившись у першому парламенті незалежної України, я не припустився би цих трьох прорахунків, бо саме вони призвели до ганебного становища України у світі. Ліг би кістьми, гуртував би однодумців. Мабуть, передусім блокував би голосування по ядерній зброї та по статусу Криму. У нас є одна проблема в країні, яка переслідує нас із часів Леоніда Даниловича Кучми й навіть його попередника Леоніда Макаровича Кравчука — це відсутність законів про слідчі комісії й про імпичмент Президента. Якби, скажімо, був закон про імпичмент, то Кучму було б відправлено у відставку й не відбулося би багатьох речей. Зокрема, не було б революцій. Ні першої, ні другої, яка призвела до кровопролиття. Тому нині, щоб припинити хаос, ми наполягаємо на прийнятті цих законів.

«Не підійшли до реформ навіть близько»
Віктор БОНДАР, співолова депутатської групи «Партія «Відродження»:

— Перше досягнення країни, якій виповнюється 24 роки, — це незалежність. Друге — збереження демократичних інституцій. Усе ж таки ми не пішли шляхом країн азійського регіону, де, по суті, вибудована система тоталітарної влади. І третє — це свобода. Свобода вибору, свобода слова. Але за всі ці роки країну тільки грабували. Неправильно було проведено приватизацію, що дало можливість піднятися на ноги великій кількості людей, які стали багатими за рахунок власності громадян України. Друге — це абсолютна відсутність економічної політики. За 24 роки ми втратили величезну частку виробництва. Не оновлювалися виробничі потужності, загалом інвестиційні процеси. Як наслідок, не створено нових робочих місць, нових галузей економіки, які стали би локомотивами сучасної економіки. Третє — ми не підійшли до реформ навіть близько. Якщо взяти за приклад Польщу, то за перші п'ять—сім років незалежності вони провели ключові реформи, котрі відірвали їх від радянського минулого й перевели в сучасний світ. Вони стали потужною державою, економічно розвинутою, самодостатньою та самозабезпеченою в складі Європейського Союзу. Я не кажу, що нам треба бігти у ЄС. У них там багато проблем і без нас, і Україну в себе вони поки що не бачать. Але цілком можливо стати такою собі Швейцарією між Росією та ЄС. У наших силах стати замочною країною з величезною кількістю робочих місць, з високим рівнем підготовки людей, інтелектуальною нацією, яка була б еталоном з розвитку в центрі Європи. Україна приречена бути успішною. Вона має свою унікальну авіаційну, космічну галузь, металургію, хімію, туристичну галузь, сучасні технології. А аграрна галузь, харчова!.. Ми маємо всі перспективи вийти на перші позиції у світі.

Перший український парламент не можна критикувати. Вони прийняли низку доленосних рішень. І я вважаю, не можна говорити про історію, як вона могла би змінитися. В кожному історичному моменті були свої обставини, люди, ситуації. Треба жити не минулим, а думати про завтрашній день.

«Втрачала виборця, але обрала державу»
Олександра КУЖЕЛЬ, фракція політичної партії «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»:

— Питання про досягнення та прорахунки за 24 роки незалежності правильніше ставити простим людям, а не депутатам. І коли нещодавно в українців запитали про п'ять найважливіших позитивних змін, які відбулися за часи незалежності, то однією з них люди назвали мій єдиний податок. Для мене це, повірте, більше, ніж звання Героя України. Тоді це була єдина реформа за 20 років незалежності. Що ще дуже важливо? Сьогодні я гостро згадую ту ніч, коли ми приймали Конституцію. Як же тяжко було знаходити цей компроміс! Як тяжко було мені, російськомовній мажоритарниці із Запоріжжя, голосувати за синьо-жовтий прапор, за тризуб! Це означало, що я втрачала свого виборця, але я обрала державу. І, як показала історія, зробила правильний вибір. Бо не виборець оцінює, а саме життя країни. І сьогодні ми голосували за зміни до Основного Закону, що стосуються децентралізації влади, щоб країна залишилася для дітей і онуків. Повірте, жодна зі спірних статей, які там є, не пройдуть просто так. Ми знаходимо компроміс і випускатимемо зміни до Конституції не заради себе, а заради майбутніх поколінь.

Із негативних подій найстрашнішим вважаю те, що допустили до влади Януковича. Ну, а в 1990-х роках я підтримала б усе те, що підтримував тоді мій колега по фракції Сергій Соболев. Насамперед Декларацію про державний суверенітет і Акт проголошення незалежності України.

«Найжахливіше — це війна»
Євген БАЛИЦЬКИЙ, фракція політичної партії «Опозиційний блок»:

— За роки незалежності України було багато і добрих, і не дуже добрих подій. Були економічні злети й падіння, але до 2014 року країна жила без війни. Були спокій та впевненість у завтрашньому дні. Те, що відбувається зараз, це найжахливіша подія за всі 24 роки. Бо війна — це найстрашніше, що може відбуватися в державі. Коли гинуть люди, коли діти втрачають батьків, коли матері втрачають синів, коли така величезна кількість біженців... Сподіваюся, що це якомога швидше закінчиться і військові, які нині воюють, повернуться додому, а Україна буде єдиною і неподільною державою й ніхто її не роздиратиме на шматки.